

TARBIYASI QIYIN O'QUVCHILAR VA O'QITUVCHI MUNOSABATI

Maqsud Mashrabovich Jabborov
Jizzax viloyati pedagogik mahorat markazi
maksudteacher@mail.ru

Annotatsiya: Mazkur maqola tarbiyasi qiyin o'quvchilari bilan o'qituvchi munosabati va ularning xillari haqida yozilgan

Аннотация: В данной статье написано о взаимоотношениях учителя с учащимися с трудным обучением и их типах

Annotation: This article is written about the relationship of a teacher with students with difficult learning and their types

Kalit so'zlar: tarbiyasi qiyin o'quvchi, sinf boshqaruvi, ishonchini qozonish usuli, ta'sir etish va ma'qullash usuli

Ключевые слова: трудный ученик, классное руководство, метод завоевания доверия, метод влияния и одобрения

Key words: difficult student, classroom management, method of gaining trust, method of influence and approval

Insoniyat rivojlanishining quyi bosqichlarida shahsni tarbiyalash, unga ta'lim berishga yo'naltirilgan faoliyat sodda, juda oddiy talablar asosida tashkil etilgan bo'lsa, bugungi kunga kelib ta'lim jarayonini tashkil etishga nisbatan o'ta qat'iy hamda murakkab talablar qo'yilmoqda. Shaxsning psixik o'sishdagi kamchiliklar, chunonchi, aql-idrokning zaif rivojlangani, irodaning bo'shligi, hissiyotning kuchsizligi, zarur ehtiyoj va qiziqishlarning mavjud emasligi, o'quvchining intilishi bilan mavjud imkoniyati o'rtasidagi nomutanosiblik va hokazolar hatti-harakatni izdan chiqaradi. Bu esa tarbiyasi qiyin o'quvchilar va o'qituvchi munosabatidagi majburiy itoatkorlik o'rnini ongli intizom egallashi, o'qituvchining bosh vazifasi o'quvchilarda mustaqil fikr yuritish ko'nikmalarini hosil qilishdan iboratligini, demokratik jamiyatda bolalar, umuman, har bir inson erkin fikrlaydigan etib tarbiyalanishi, mustaqil fikrlash katta boylikdir.

O'qituvchining tarbiyasi qiyin o'quvchilar bilan muloqoti samarali bo'lishi uchun suhbatdoshni o'ziga moyil qilib olish zarur. O'zaro moyillikka erishish uchun amalda qo'llanilib kelinadigan bir qator murakkab bo'lmagan pedagogik ta'sir etuvchi usullardan foydalaniladi. Ularning eng muhimlari o'quvchi ishonchini qozonish hamda ta'sir etish va ma'qullash usullaridir.

Ishonchini qozonish usuli tarbiyasi qiyin o'quvchilar bilan muloqot asosida ta'sir ko'rsatishning yuqori samara beradigan usulidir. U o'quvchi ongiga qaratilgan bo'lib, idrok qilish orqali o'quvchilar ishonchini qozonishni va ularning roziligini nazarda tutadi. Ishonchini qozonish dalillash, isbotlash orqali olib boriladi. Ishonchini qozonish usuli muloqot dasturi sifatida darsdan tashqari jarayonlarda, o'quvchi bilan yakka holda suhbatlarda, ma'naviy-tarbiyaviy soatlarda qo'llaniladi. Ishonchini qozonish usuli yordamida o'qituvchi tarbiyasi qiyin o'quvchilarning dunyoqarashini shakllantiradi ularda o'z-o'zini tarbiyalashga nisbatan javobgarlik hissini oshiradi. [1,127]

Tarbiya jarayonida har bir o'quvchining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish zarur. Chunki bir xil yoshdagi o'quvchilar psixik jihatdan turli xarakterga ega bo'lishi mumkin. Shuning uchun har bir o'quvchining ruhiyatini, psixologiyasini, ichki dunyosini o'qituvchi muntazam o'rganib borishi, o'quvchilarning o'ziga xos xususiyatlarini, tarbiyalanuvchi temperamentining umumiy tiplarini o'rganish metodikasini bilish lozim. Masalan, ko'rish va eshitish qobiliyati, faolligi, tez anglashi, sust fikr yuritishi, hovliqma yoki vazminligi, sergap yoki kamgapligi, serg'ayrat yoki g'ayratsizligi, yalqov yoki tirishqoqligi, tartibsiz va chala ishlaydigan, yoki ishga tez kirishib ketishi kabilar nerv faoliyati tizimiga bog'liq bo'lib, o'qituvchi o'quvchilar ishonchini qozonishi uchun ularni bilishi va zarur bo'lgan xulosalarni ishlab chiqishi shart.

Tarbiyasi qiyin o'quvchilar ishonchini qozonishning yana bir muhim xususiyati o'quvchilarni shaxs sifatida rivojlanishida o'z-o'zini tarbiyalashidir. O'z-o'zini tarbiyalash o'quvchining o'zini-o'zi idora qilishi, o'zida erkinlikni, ijtimoiy mavqesini, tashabbuskorlik va mustaqillikni shakllantirishidir.

O'quvchining yashirin qobiliyatlari o'z-o'ziga ishonch orqali yuzaga chiqadi. O'quvchi uchun o'z-o'zini baholash qiyin jarayon. O'quvchi ta'lim-tarbiya berayotgan o'qituvchilarga ishonch bilan ergashib, o'ziga nisbatan ishonch ruhida tarbiyalanar ekan, unda avvalo, mustahkam iroda shakllanadi, o'z burchini to'g'ri tushunadi, bilish va o'rganishga qiziqishi ortadi, o'z-o'zini har tomonlama takomillashtirishga intiladi, o'ziga atrof-muhitdagi o'rtoqlari ko'zi bilan xolisona baho beradi, o'ziga ishonadi va unda qoniqish xissi paydo bo'ladi. Xarakteridagi salbiy odatlarni, zararli sifatlarni tez anglab, ularni yo'qotish va bartaraf etishga intiladi. [2,57]

Ta'sir etish va ma'qullash usuli muloqotning umumiy jarayonidir. Ikki suhbatdoshning bir-birlariga ta'sir ko'rsatishlari, tarbiyaviy maqsadni ma'qullash vositasi sifatida o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, ushbu usul vositasida o'qituvchi o'quvchi ruhiyatiga va xulq-atvoriga tarbiyaviy maqsadni ko'zlab sezilarsiz ravishda psixologik ta'sir ko'rsatadi. Tarbiyasi qiyin o'quvchi psixikasiga nazoratsiz kiradi. Ushbu usul, muloqot jarayonida o'qituvchi o'quvchilarda axloqiy-irodaviy xislatlarni faol takomillashtiradi. O'qituvchi xushmuomalaligi, mushoara odobining cheksiz qudrati bilan o'quvchilar psixikasining anglanmagan qirralariga pedagogik ta'sir etadi, o'qituvchi va o'quvchining yaqindan muloqotda bo'lishini, bir-birlariga ishonchini, topshiriqlarni ma'qullab vaqtida bajarish uchun javobgarlik xissini shakllantiradi.

V.D.Suxomlinskiy o'qituvchining «...maktab hovlisida gapirgan har bir so'zi puxta o'ylangan, aql va mulohazalarga boy, ma'lum bir tarbiyaviy maqsadga qaratilgan bo'lishi kerak» deb ta'kidlaydi. [3,74]

Bolaning xulq-atvorida va uning shaxsiyatini shakllantirishda maktab faoliyati muhim rol o'ynaydi. Ko'pincha muvaffaqiyatsiz o'quvchi o'zini sinfga va o'qituvchiga qarshi qo'yadi, bo'ysunuvchi va noto'g'ri xatti-harakatlarni namoyish etadi.

Adabiyotlar:

1. E.G'oziyev. Pedagogik psixologiya asoslari. – T: Universitet. 1997.

2. А.И.Шипилов. Ситуация успеха на уроке//Начальная школа. – 2003, № 4. – с. 90-93.
3. В.А.Сухомлинский. Как воспитать настоящего человека. – К: Удмуртия, 1980.